

INSULTNING ASOSIY TURLARI VA ULARNING RIVOJLANISH MEXANIZMLARINING ILMIY TAHLILI

Rahimova Mohinur Azmiddin qizi, Hakkulov E'zozbek Komil o'g'li

Samarqand davlat tibbiyot universiteti talabalari

Ilmiy rahbar: Ergasheva Ma'mura Toshtemirovna

*Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Ichki kasalliklar propedevtikasi
kafedrası assistenti*

Tel: +998 50 776 63 72

E-mail: mohinurrahimova440@gmail.com

Samarqand, O'zbekiston

Tadqiqotning maqsadi: Insultning asosiy turlari – ishemiya va gemorragik insult – rivojlanish mexanizmlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish, ularning patofiziologiyasi, klinik xususiyatlari va markaziy asab tizimiga ta'sirini aniqlash, shuningdek, insult natijasida yuzaga keladigan neyron va vaskulyar o'zgarishlarni chuqur o'rganishdan iborat. Tadqiqotning asosiy vazifasi insultning turli turlarida rivojlanish mexanizmlarini aniqlash, ularni bir-biri bilan solishtirish, klinik va eksperimental ma'lumotlar asosida patogenetik bog'liqliklarni ilmiy asoslashdir.

Tadqiqot materiallari va usullari: Tadqiqot markaziy asab tizimi patologiyalari bo'yicha retrospektiv va eksperimental tahlil asosida olib borildi. Tadqiqot materiallari sifatida 2024–2025 yillarda Samarqand davlat tibbiyot universiteti ko'p tarmoqli klinikasiga murojaat qilgan, insult tashxisi qo'yilgan 60 nafar bemor ma'lumotlari va ilg'or ilmiy adabiyotlar bazasi ishlatildi. Tadqiqotga 30 nafar ishemiya insultiga chalingan va 30 nafar gemorragik insultga chalingan bemorlar kiritildi. Tadqiqot natijalari tibbiy kartalar, laborator diagnostika ma'lumotlari, miya tomirlarini tasvirlash bo'yicha ultratovush, KT va MRT xulosalari hamda klinik ko'rsatkichlar orqali retrospektiv tahlil qilindi. Shuningdek, ishemiya va gemorragik insult mexanizmlarini patofiziologik jihatdan o'rganish maqsadida molekulyar va neyrobiologik ma'lumotlar, neyron va glial hujayralar faoliyatini o'rganishga qaratilgan eksperimental tadqiqotlar natijalari tahlil qilindi.

Tadqiqot natijasi: Tadqiqot natijalari asosida insultning asosiy turlarini rivojlanish mexanizmlari, ularning patofiziologik bog'liqligi va klinik oqibatlari ilmiy asosda aniqlanib, individual davolash va profilaktik yondashuvlar ishlab chiqishga imkon yaratildi. Tahlil qilingan 60 nafar bemor ma'lumotlariga ko'ra, ishemiya va gemorragik insultning klinik kechishi va rivojlanish mexanizmlari o'zaro sezilarli farq qiladi. Ishemiya insultiga chalingan bemorlarda tomirlar trombozi yoki emboliya natijasida miya to'qimasiga kislorod yetishmovchiligi yuzaga kelgan bo'lib, neyronlarning energiya

yetishmovchiligi va glutamat toksikligi oqibatida shikastlanishi kuzatildi. Gemorragik insultga chalingan bemorlarda esa tomir devorining yorilishi natijasida qon miya to'qimasiga quyilib, o'tkir intracerebral bosim ortishi, neyron va glial hujayralarning mexanik shikastlanishi hamda perilesional yallig'lanish jarayonlari aniqlangan. Eksperimental va klinik ma'lumotlarni solishtirish natijasida ishemiya insultida hujayra nekrozi va apoptotik jarayonlar dominant bo'lsa, gemorragik insultda esa neyronlar mexanik shikastlanishi va perilesional yallig'lanish asosiy rol o'ynaydi. Tadqiqot davomida olingan ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, har ikkala insult turida oksidlovchi stress va neyroinflammasiya jarayonlari neyron funksiyasining susayishiga hissa qo'shadi, ammo ularning chastotasi va og'irligi insult turiga qarab farqlanadi. Olingan ilmiy ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, insultning asosiy turlarini patofiziologik jihatdan chuqur tushunish, ularning rivojlanish mexanizmlarini aniqlash va bir-biriga ta'sirini baholash klinik diagnostika, tezkor terapeutik choralar va profilaktik strategiyalarni ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, insultni davolash va perinatal yoki o'tkir nevrologik asoratlarni kamaytirish uchun individual patogenetik yondashuv va zamonaviy diagnostika usullaridan foydalanish zarur.

Xulosalar: Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ishemiya insultida bosh miya to'qimalarida ATP yetishmovchiligi, Na^+/K^+ -ATPaza faoliyatining buzilishi va kalsiy ionlarining intracellular ortishi natijasida hujayra nekrozi boshlanadi. Gemorragik insultda esa qonning ekstravazatsiyasi va hematoma hosil bo'lishi natijasida perilesional shikastlanish yuzaga keladi, bu esa neyronlar va glial elementlar faoliyatining sustlashishiga olib keladi. Tadqiqot natijalari asosida xulosa qilish mumkinki, insultning asosiy turlari – ishemiya va gemorragik insult – rivojlanish mexanizmlari patofiziologik jihatdan turlicha bo'lib, ularning klinik kechishi va oqibatlarini oldindan baholash uchun individual yondashuv zarur. Ushbu ma'lumotlar klinik diagnostika, tezkor terapeutik choralar va reabilitatsiya strategiyalarini ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, insultning patofiziologik mexanizmlarini chuqur tushunish, neyron va vaskulyar o'zgarishlarni ilmiy asosda baholash, yangi davolash va profilaktika yondashuvlarini yaratishda ilmiy poydevor vazifasini bajaradi.